

- *Перспективні напрями розвитку атомної енергетики України (доповідач — доктор технічних наук В.І. Борисенко)*
- *Війна у проєкціях і конструкціях історичного часу (доповідач — член-кореспондент НАН України О.В. Ясь)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

8 лютого 2023 року

Перед початком засідання Президії НАН України 8 лютого 2023 р. було укладено Угоду про співпрацю та Меморандум про взаєморозуміння щодо створення наукового парку «Academ.City» між Національною академією наук України та Київською міською військовою адміністрацією. Документи підписали президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній та перший заступник начальника Київської міської військової адміністрації Микола Поворозник.

Ця подія стала черговим етапом розвитку співробітництва НАН України з українською столицею, в якій зосереджено майже 70 % наукового потенціалу Академії. Дія попередньої Угоди про співробітництво між НАН України і КМДА завершилася минулого року, і її реалізація, за словами А.Г. Загороднього, дала відчутні результати у вирішенні проблем міського транспорту, впровадженні технологій зварювання великогабаритних металоконструкцій, будівництві та відновленні мостових переходів, збереженні та розбудові зеленого господарства міста, енергозаощадженні, охороні здоров'я киян.

Нова Угода передбачає співпрацю сторін щодо вирішення актуальних питань розвитку Києва та підвищення ефективності функціонування міського господарства завдяки залученню науково-технічного потенціалу столичних наукових організацій Академії. Результати наукових досліджень, отримані в установах НАН України, уможливають розроблення на їхній основі нових ефективних технічних рішень для потреб міського господарства. Практична реалізація цих можливостей потребує налагодження тісної співпраці між науковцями і господарниками.

В Угоді визначено такі напрями співробітництва, як наукове забезпечення вирішення питань соціально-економічного розвитку Києва, розвиток основних напрямів смарт-спеціалізації у місті на основі трансферу технологій і знань, впровадження

Підписання Угоди про співпрацю та Меморандуму про взаєморозуміння щодо створення наукового парку «Academ.City» між НАН України та КМВА

енергоефективних, енергоощадних і нетрадиційних технологій у системах енергозабезпечення столиці, підвищення якості питної води для киян відповідно до європейських стандартів, освоєння нових вітчизняних енергоощадних технологій виробництва будівельних матеріалів для Києва. Також сторони домовилися співпрацювати з метою поліпшення екологічної ситуації в місті, підвищення ефективності функціонування громадського транспорту та дорожнього господарства столиці, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та оцінки технічного стану і залишкового ресурсу міських інженерних мереж та інженерних споруд, підвищення ефективності медичного обслуговування киян на основі застосування сучасних технологій та медикаментів, розвитку цифрової інфраструктури Києва через впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах міського господарства.

Меморандум про взаєморозуміння щодо створення наукового парку «Academ.City» знаменує початок співпраці НАН України та міста Києва зі створення сучасної інноваційної інфраструктури на базі Київського академічного університету та академічних наукових установ, розташованих у мікрорайоні Академістечко. Як зазначив академік А.Г. Загородній, науковий парк має сприяти організації

нових інноваційних підприємств, створених на основі високотехнологічних розробок установ Академії, підвищенню якості інвестиційних проєктів як на рівні міста, так і в межах НАН України, а також активній співпраці щодо наукового забезпечення вирішення питань соціально-економічного розвитку міста.

Робота в цьому напрямі розпочалася зі спільної реалізації Київським академічним університетом та одним з найуспішніших науково-технологічних парків у Німеччині «Адлерсхоф» грантового міжнародного проєкту «Academ.City», спрямованого на розроблення техніко-економічного обґрунтування створення в м. Київ наукового парку як інноваційного інкубатора для підтримки комерціалізації науково-технічних розробок.

Микола Поворозник у своєму виступі зазначив, що підписання Меморандуму та Угоди про співпрацю дасть змогу спрямувати наявний науково-технічний потенціал Академії на вирішення актуальних завдань з підвищення конкурентоспроможності виробничих підприємств столиці, залучення інвестицій, впровадження нових технологій і допоможе об'єднати з цією метою зусиль академічної та університетської науки, а також висловив впевненість у тому, що підписані документи сприятимуть підвищенню ефективності співробітництва сторін.

* * *

Потім члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача відділення Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України доктора технічних наук **Володимира Івановича Борисенка** про перспективні напрями розвитку атомної енергетики України (докладніше див. на с. 51).

До 24 лютого 2022 р. понад 55 % електроенергії в Україні вироблялося на енергоблоках АЕС. Внаслідок російської воєнної агресії обсяги виробництва та споживання електроенергії суттєво змінилися. 4 березня 2022 р. російські війська захопили найбільшу в Європі Запорізьку АЕС (6 енергоблоків з реакторами типу ВВЕР-1000). Збройна агресія негативно

вплинула на роботу української енергетичної галузі. Внаслідок пошкодження об'єктів енергетичної інфраструктури енергетики змушені були аварійно відключати до повного зупинення енергоблоку АЕС, що позначається на безпеці їх експлуатації.

Слід також враховувати, що 12 із 15 енергоблоків з реакторами типу ВВЕР вже відпрацювали 30-річний проєктний термін, тобто експлуатуються вже в понадпроєктні терміни. Тому сьогодні дослідження з наукового обґрунтування оптимального вибору перспективних ядерних установок для заміщення наявних енергоблоків є актуальними.

Відповідно до чинної Енергетичної стратегії України на період до 2035 року, ядерна енергетика є найбільш економічно ефективним низьковуглецевим джерелом енергії. А з урахуванням наявного потенціалу ядерної галузі в умовах повоєнного відновлення України вона може стати надійним фундаментом енергетичної незалежності. Тому вже зараз необхідно обрати перспективну та надійну ядерно-енергетичну технологію, завдяки якій можна ефективно проводити заміщення енергоблоків, що відпрацювали свій ресурс, на АЕС України, а також за потреби збільшити виробництво електроенергії.

З цією метою в Інституті проблем безпеки атомних електростанцій НАН України виконано аналіз перспективних напрямів розвитку атомної енергетики, типів та особливостей використання реакторних установок нового покоління. Систематизовано основні фізико-технічні проблеми реалізації нових технологій у головному обладнанні ядерних енергоблоків нового покоління. Це дало змогу порівняти техніко-економічні показники перспективних енергетичних ядерних реакторів і технологій та визначити напрями забезпечення надійності й ефективності експлуатації в Україні реакторного обладнання енергоблоків нового покоління, зокрема інноваційних технологій малих модульних реакторів і сучасних реакторних установок покоління III+.

У рамках спільних досліджень з НАЕК «Енергоатом» науковці інституту розробили

Виступ доктора технічних наук Володимира Івановича Борисенка

науково обґрунтовані рекомендації з оптимального вибору перспективних ядерно-енергетичних технологій. Спільно з фахівцями Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України було проведено дослідження щодо перспектив впровадження технологій малих модульних реакторів в Україні, основну увагу в якому зосереджено на реакторному і турбінному обладнанні.

Вчені інституту розробили й ввели в експлуатацію на Чорнобильській АЕС експертну дослідницьку систему моніторингу параметрів скупчення ядерно небезпечних матеріалів, локалізованих у приміщенні зруйнованого 4-го енергоблока. Завдяки цьому можна в онлайн-режимі оперативно контролювати стан небезпечних матеріалів для забезпечення екологічної безпеки довкілля, захисту персоналу та населення.

Створено оригінальні засоби обробки експериментальних даних і методики розрахунку нейтронних шумів у різноманітних підкритичних системах з різними нейтронними джерелами, що дає змогу визначити ефективний коефіцієнт розмноження нейтронів у реакторі та інші важливі нейтронно-фізичні характеристики.

В обговоренні доповіді взяли участь заступник директора з нових ядерних установок — начальник управління головних фахівців ВП

«Атомпроектінжиніринг» ДП «НАЕК «Енергоатом» Ю.В. Черепанов; начальник проектно-технічного управління ВП «Атомпроектінжиніринг» ДП НАЕК «Енергоатом» О.Є. Косінський; директор Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України академік НАН України А.В. Русанов; директор Науково-технічного комплексу «Ядерний паливний цикл» ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» кандидат фізико-математичних наук В.С. Красноруцький; радник при дирекції Інституту прикладної фізики НАН України академік НАН України В.Ю. Сторіжко; директор ННЦ ХФТІ академік НАН України М.Ф. Шульга; академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України академік НАН України О.В. Кириленко.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь провідного наукового співробітника відділу української історіографії Інституту історії України НАН України члена-кореспондента НАН України **Олексія Васильовича Яся** на тему «Війна у проєкціях і конструкціях історичного часу» (докладніше див. на с. 62).

Повномасштабна війна РФ проти України сформувала новітню конфігурацію викликів як для Української держави та громадянського суспільства, так і для національної науки. Новий етап російсько-української війни повністю трансформував горизонт уявлень про рівень загроз існуванню України як держави та українців як нації й означив проблеми, які потребують нагального систематичного розроблення, наукового осмислення та розгорнутих міждисциплінарних досліджень.

З боку сучасної Росії ця війна де-факто зорієнтована на знищення України як держави, усунення її з політичної мапи світу. Водночас ця війна спрямована на тотальне розмивання української ідентичності, яку мають замінити гібридні проєкції ідентичностей — малоросійська, новоросійська, денеєрівська, еленєрівська тощо. Нинішня війна маркується Росією як війна проти всього західного світу, що спо-

нує до її трактування у широкому соціокультурному розумінні та цивілізаційному аспекті. Сучасна російсько-українська війна кардинально перекидає рецепцію України на уявній мапі цивілізацій як для українства, так і у світі загалом.

За таких екзистенційних викликів для України виняткового значення набуває репрезентація української позиції щодо сучасної війни, її історичних витоків, передумов, основних контекстів, головних смислів і провідних вимірів. Старі імперські зазіхання путінської Росії, поєднані з радянською тоталітарною спадщиною, неоімперським реваншизмом й антиглобалістською програмою делімітації пострадянських обширів, значною мірою формують ту сповнену викликів і загроз систему координат, у якій сьогодні живе і змагається воююча Україна.

Новітні дослідження з історії України переконливо демонструють, що нинішня війна спирається на давні, від доби Української революції 1917–1921 рр., російсько-українські порухи. Водночас науково доведено, що підґрунтя російсько-українського протистояння є більш давнім, широким і багатоманітним, зокрема показано, що воно сягає ранньомодерних часів. З цієї перспективи є доречним представлення історії України у світлі соціокультурних розломів і цивілізаційних конфліктів від ранньомодерних часів до нашої сучасності.

Однією з дієвих і адекватних стратегій репрезентації сучасної війни є розкриття соціокультурного зв'язку і «триєдності» імперської, радянської та сучасної неоімперської Росії у межах цивілізаційної концептуалізації, що дозволяє запропонувати формули для медійного, культурного, інформаційного простору.

Повномасштабна фаза російсько-української війни породила небувалі часові метаморфози сучасності, оскільки історичний або соціально-предметний час уже масово поділяється на різні пласти — довоєнний і воєнний, а у проєктованій перспективі — післявоєнний. Воєнний злам і милітаризація соціуму вже привели до суттєвого оновлення громадянського суспільства в Україні. Милітарні компоненти

соціалізації матимуть вирішальний вплив на переформатування громадянського суспільства, соціуму та політикуму у найближчій і віддаленій прийдешності. Такі військово-політичні контексти актуалізують і акцентують увагу на засадничих соціокультурних і цивілізаційних відмінностях України та Росії.

Отже, розв'язана Росією війна проти України має історичні, морально-етичні, екзистенційні, цивілізаційні, соціокультурні, травматичні та інші виміри й контексти. Саме на їх всебічне студіювання та систематичне осмислення мають бути спрямовані подальші студії українських учених-гуманітаріїв і суспільствознавців.

Науковці Інституту історії України НАН України опублікували такі видання, як «Україна. Нариси історії», в якому висвітлено причини й передумови сучасної російсько-української війни в масштабній історичній ретроспективі ХХ — початку ХХІ ст.; «Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками», «Україна крізь віки» у 15 томах, «Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи», «Українське століття (1921—2021): витоки, уроки, перспективи державотворення» тощо. Триває робота над створенням мультимедійного енциклопедичного ресурсу з історії України. Розширено коло профільних довідкових видань, серед яких «Україна: хронологія розвитку», «Звід пам'яток історії та культури України», безпрецедентним за масштабністю є проєкт «Реабілітовані історією» (видано 139 книг).

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України опубліковано дослідження «Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях», «Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз», «Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства» та ін.

Вчені Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України видали монографії «Цивільно-військове співробітництво на тери-

Виступ члена-кореспондента НАН України Олексія Васильовича Яся

торії Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи», «Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Угорсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Білорусько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення», «Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор».

У ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» опубліковано монографії «Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945—2015 рр.)», «Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору», «Війни історичної пам'яті: «never more» чи «если надо — повторим»? (начерки історичної політики Росії)», «Україна — Росія: на рубежі геополітичного розлому» та ін.

Доленосні випробування останніх років привели до повного розриву України з російсько-радянською спадщиною, а у ближчій перспективі мають сприяти завершенню конституювання українців як сучасної європейської нації. Сьогоднішня російсько-українська війна у типологічному плані є масовою війною цифрової, віртуальної та електронної доби. Відтак, кардинально зростає значення циркуляції соціокультурних розрізень, належностей і циві-

лізаційних ідентифікацій, які відіграють роль новітніх культурних маркерів і світоглядних символів для репрезентації й висвітлення сучасної війни.

Україна як держава опинилася у зоні одного з найбільших катастрофічних соціокультурних розломів глобальної сучасності. Це спонукає до систематичного вивчення, новітнього переосмислення й ретельної переоцінки розмаїтої палітри цивілізаційного перехрестя та культурного пограниччя як глобальних обширів зіткнення з неоімперським проєктом РФ. Висвітлення й репрезентація сучасної війни у світлі цивілізаційного маркування дадуть змогу сформуванню і представити адекватну компаративну вісь для аналізу злободенних проблем нашої воєнної сучасності з урахуванням європейського та світового досвіду.

В обговоренні доповіді взяли участь декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка і науковий співробітник Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України професор І.К. Патриляк; професор Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного доктор історичних наук А.І. Харук; академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України В.А. Смолій, а також академіки НАН України С.В. Комісаренко і Я.С. Яцків.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- заслухали інформацію президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього щодо конкурсу з обрання нових членів Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
- погодили оновлений склад Інформаційно-бібліотечної ради НАН України;
- затвердили передавальний акт балансових рахунків, матеріальних цінностей та активів Інституту проблем природокористування та екології НАН України;
- постановили припинити Державне науково-виробниче підприємство «Рубін» НАН України;
- ухвалили рішення про припинення Херсонської гідробіологічної станції НАН України.

Затверджено:

- кандидата геологічних наук **Федосєєнкова Сергія Геннадійовича** на посаду заступника директора з наукової роботи Державної установи «Науковий гідрофізичний центр НАН України».

Погоджено призначення:

- кандидата фізико-математичних наук **Роман Вікторії Іванівни** на посаду завідувача відділу електронних процесів і елементарних взаємодій Інституту електронної фізики НАН України;
- доктора геологічних наук **Мичака Сергія Володимировича** на посаду завідувача відділу геодинаміки та геотермії Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;
- доктора фізико-математичних наук **Верпаховської Олександри Олегівни** на посаду завідувача відділу регіональних проблем геофізики Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;
- кандидата фізико-математичних наук **Купльовського Богдана Євгеновича** на посаду завідувача відділу сейсмічності Карпатського регіону Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;
- доктора економічних наук **Рубеля Олега Євгеновича** на посаду завідувача відділу інтеграції науки, освіти і бізнесу Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»;
- доктора економічних наук **Шлафман Наталії Леонідівни** на посаду головного наукового співробітника Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України».

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача кафедри Сумського державного університету члена-кореспондента НАН України **Суходуба Леоніда Федоровича** за багаторічну плідну працю вченого, педагога і організатора наукових досліджень, вагомі творчі здобутки та значний особистий внесок у розвиток експериментальної фізики і біофізики;
- провідного наукового співробітника Державної установи «Інститут еволюційної екології НАН України» доктора біологічних наук, професора **Бурду Раїсу Іванівну** за багатолітню плідну невтомну працю вченого, педагога і організатора наукових досліджень та вагомі творчі здобутки у галузі ботаніки і екології.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача фінансово-економічного відділу — головного бухгалтера Фізико-механічного інституту імені Г.В. Карпенка НАН України **Гейник Ганну Михайлівну** за багатолітню сумлінну працю, високі про-

фесійні здобутки та особистий внесок у забезпечення стабільної діяльності Інституту;

- заступника директора з наукової роботи Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України доктора фізико-математичних наук **Клепка Валерія Володимировича** за багаторічну плідну наукову і науково-організаційну працю, високі професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі фізики полімерів.

Подякою НАН України відзначено:

- провідного інженера-технолога Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України **Проценко Надію Олексіївну** за багатолітню сумлінну працю, вагомі здобутки у професійній діяльності та відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків;

- помічника директора Фізико-механічного інституту імені Г.В. Карпенка НАН України **Пархету Ростислава Григоровича** за багаторічну сумлінну працю, високі професійні здобутки та значний особистий внесок у забезпечення стабільного функціонування господарської складової діяльності Інституту;

- колектив укладачів академічного тлумачного Словника української мови за плідну творчу працю, вагомий внесок у збагачення національної словникової бази та активне сприяння соціально-культурному розвитку українського народу.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- лікаря-хірурга Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» **Редька Олександра Ілліча** за плідну високопрофесійну працю та особистий внесок у впровадження інноваційних медичних технологій у лікарняну практику;

- спеціаліста I категорії Науково-організаційного відділу Президії НАН України **Голуб Тетяну Тихонівну** за багатолітню працю, сумлінне виконання посадових обов'язків та особистий внесок у виконання доручень керівництва із забезпечення науково-організаційної діяльності Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик